

زمانه، زندگی و کارنامه
حرف و اعطی کاشف
ملائی

مصطفی گوهری فخرآباد

عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

زمانه، زندگی و کارنامه ملاحسین واعظ کاشفی
 مصطفی گوهری فخرآباد
 ناشر
 پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
 وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
 تهیه
 پژوهشکده اسلام تمدنی
 سرویراستار
 محمداقبر انصاری
 ویراستار
 موسی پوریافرانی
 لیتوگرافی، چاپ و صحافی
 چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب
 چاپ اول: بهار ۱۳۹۹
 شمارگان: ۴۰۰
 قیمت: ۸۵۰۰۰ تومان
 عنوان: ۵۹۲؛ مسلسل: ۹۱۲

نشانی
 قم، خیابان معلم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، نشر
 پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
 تلفن و دورنگار: ۳۷۸۳۲۸۳۳-۰۲۵
 ص.پ: ۳۷۱۸۵/۳۶۸۸
 کدپستی: ۳۷۱۵۶۱۶۵۹۱
 مراکز پخش
 ۱. قم، میدان شهدا، تلفن و دورنگار ۳۷۸۳۲۸۳۴-۰۲۵
 ۲. تهران، خیابان انقلاب، روبروی در دانشگاه تهران،
 پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن:
 ۰۲۱-۶۶۹۵۱۵۳۴
 وب‌گاه: www.pub.isca.ac.ir
 رایانامه: nashr@isca.ac.ir
 فروشگاه مجازی نشر: www.shop.isca.ac.ir
 فروشگاه نشر دیجیتال: www.pajooahaan.ir
 همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

سرشناسه:
 عنوان و نام‌پدیدآور:
 مشخصات نشر:
 مشخصات ظاهری:
 شابک:
 وضعیت فهرست‌نویسی:
 یادداشت:
 یادداشت:
 موضوع:
 موضوع:
 شناسه افزوده:
 رده‌بندی کنگره:
 رده‌بندی دیویی:
 شماره کتابشناسی ملی:

گوهری فخرآباد، مصطفی، ۱۳۶۰-
 زمانه، زندگی و کارنامه ملاحسین واعظ کاشفی/ مصطفی گوهری فخرآباد؛ تهیه
 پژوهشکده اسلام تمدنی
 قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ
 اسلامی، ۱۳۹۹
 ۴۷۲ ص.: جدول، نمودار، مصور
 ۸۵۰۰۰۰ ریال:
 فیبا
 کتابنامه: ص. [۴۰۵]-۴۲۸؛ همچنین به صورت زیرنویس
 نمایه
 کاشفی، حسین‌بن‌علی، ۸۴۰-۹۱۰ق.
 کاشفی، حسین‌بن‌علی، ۸۴۰-۹۱۰ق. -- نقد و تفسیر
 دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. معاونت پژوهشی. پژوهشگاه علوم و فرهنگ
 اسلامی. پژوهشکده اسلام تمدنی
 PIR ۵۸۰۴
 ۸۶۸/۸۳۳
 ۶۱۵۱۳۴۸

۱۳	سخنی با خواننده
۱۷	مقدمه
۱۷	موضوع پژوهش
۱۹	مفاهیم اصلی پژوهش
۲۱	دامنه زمانی و جغرافیایی پژوهش
۲۱	سوالات پژوهش
۲۱	فرضیه‌های پژوهش
۲۲	پیشینه پژوهش
۳۱	ارزیابی منابع

فصل اول: زمانه ملاحسین واعظ کاشفی

۳۷	۱. اوضاع سیاسی ایران در اواخر سده نهم هجری و اوایل سده دهم هجری
	۲. اوضاع اجتماعی و فرهنگی ایران در اواخر سده نهم هجری و آغاز سده دهم هجری
۴۷	هجری
۴۷	الف) اقتصاد
۵۲	ب) مذهب
۵۲	۱) تسنن
۶۱	۲) تشیع

۶۷.....سیاست مذهبی حاکمان.....۳

۷۱.....تصوف.....۴

فصل دوم: زندگینامه ملاحسین واعظ کاشفی

۷۹.....دوره کودکی، نوجوانی و تحصیل و استادان.....۱

۸۹.....کاشفی و سلاطین تیموری.....۲

۹۳.....روابط کاشفی با جامی.....۳

۹۴.....کاشفی و وعظ.....۴

۹۷.....دانش کاشفی.....۵

۹۹.....کاشفی و ادب.....۶

۱۰۱.....ظرافت کاشفی.....۷

۱۰۲.....کاشفی و تصوف.....۸

۱۰۳.....مذهب کاشفی.....۹

۱۰۶.....وفات و مدفن کاشفی.....۱۰

۱۰۶.....شاگردان کاشفی.....۱۱

۱۰۷.....الف) فخرالدین علی کاشفی متخلص به صفی.....

۱۰۹.....ب) واصفی.....

۱۱۰.....ج) ملاعبدالعلی بیهقی.....

فصل سوم: آثار کاشفی

۱۱۳.....صحت انتساب آثار کاشفی.....

۱۱۶.....۱. آثار موجود.....

۱۱۹.....۲. آثار مفقود.....

فهرست مطالب ۷

۱۱۹	الف) مرآت الصفا في صفات المصطفى
۱۲۰	ب) خلاصة الاوراد
۱۲۱	ج) فوائد الفؤاد
۱۲۱	د) التحفة العلیة
۱۲۱	۳. آثار منسوب
۱۲۱	الف) الادعية و الاوراد المأثورة
۱۲۲	ب) لوازم الجلوات
۱۲۲	ج) نخبة الاحاديث
۱۲۲	د) ميامن الاكتساب في قواعد الاحتساب
۱۲۳	ها) مختصر جواهر
۱۲۴	وا) فيض النوال في بيان الزوال
۱۲۴	زا) نصيحت نامه شاهي
۱۲۴	ح) شرح صحيفه سجديه
۱۲۵	ط) معارف اليقين
۱۲۶	ي) جامع الستين
۱۳۱	ك) محاورات
۱۳۲	ل) طبقات خواجگان نقشبنديه
۱۳۳	م) تكملة الرشحات
۱۳۳	ن) مناقب الاولياء
۱۳۴	س) مناقب جامي
۱۳۴	ع) جواهر الاسرار و زواهر الانوار
۱۳۵	ف) جواهر الاسرار
۱۳۶	ص) مفاتيح الكنوز
۱۳۶	ق) خلاصة الاسرار

۱۳۷ (ر) سبعه کاشفیه

۱۳۷ (ش) مجالس الوعظ

تحلیل آثار

۱۳۹ ۱. تفسیر و علوم قرآن

۱۳۹ الف) جواهر التفسیر

۱۳۹ (۱) معرفی کتاب

۱۴۶ (۲) منابع

۱۵۲ (۳) اندیشه‌های صوفیانه کتاب

۱۵۵ (۴) اندیشه‌های حروفی (علم الحروف)

۱۶۲ (۵) اندیشه‌های کلامی - فقهی در کتاب

۱۶۴ (۶) مباحث علوم طبیعی در کتاب

۱۶۵ جمع‌بندی

۱۶۶ ب) مواهب علیّه

۱۶۶ (۱) معرفی کتاب

۱۶۹ (۲) منابع

۱۷۲ (۳) اقبال عمومی به مواهب علیّه

۱۷۷ (۴) گرایش مذهبی کاشفی در مواهب علیّه

۱۸۲ (۵) مواهب علیّه و اندیشه‌های صوفیانه

۱۸۳ (۶) علم الحروف در مواهب علیّه

۱۸۳ جمع‌بندی

۱۸۴ ج) مقدمه آیه الآیات فرقانی

۱۸۶ ۲. حدیث

۱۸۶ الف) الرسالة العلیّیة فی الاحادیث النبویة

۱۸۶	(۱) معرفی کتاب
۱۹۰	(۲) منابع
۱۹۱	(۳) گرایش‌های مذهبی کاشفی در کتاب
۱۹۴	(۴) اندیشه‌های صوفیانه در کتاب
۱۹۶	(۵) اندیشه سیاسی در کتاب
۱۹۸	جمع‌بندی
۱۹۸	(ب) تحفة الصلوات
۱۹۸	(۱) معرفی کتاب
۲۰۱	(۲) منابع
۲۰۵	جمع‌بندی
۲۰۵	(ج) فضل الصلوات
۲۰۷	۳. اخلاق
۲۰۷	اخلاق محسنی
۲۰۷	(الف) معرفی کتاب
۲۱۹	(ب) اندیشه سیاسی کتاب
۲۱۹	(۱) حکومت
۲۲۳	(۲) عدالت
۲۲۴	(۳) آداب ملازمان
۲۲۵	(۴) نزاع اهل سیف و قلم
۲۳۰	(ج) گرایش مذهبی کتاب
۲۳۱	جمع‌بندی
۲۳۲	۴. کلام
۲۳۲	رساله در امامت و فضایل امام علی <small>علیه السلام</small>

۵. ادبیات ۲۳۹
- الف) بدایع الافکار فی صنایع الاشعار ۲۳۹
- (۱) معرفی کتاب ۲۳۹
- (۲) سابقه بدیع‌نگاری در ادب فارسی ۲۴۴
- (۳) تحلیل کتاب بدایع الافکار فی صنایع الاشعار ۲۴۵
- جمع‌بندی ۲۵۰
- ب) انوار سهیلی ۲۵۰
- (۱) معرفی کتاب ۲۵۰
- (۲) تحلیل کتاب ۲۵۴
- (۳) اندیشه سیاسی کتاب ۲۶۲
- جمع‌بندی ۲۶۸
- ج) مخزن الانشاء ۲۶۹
- (۱) معرفی کتاب ۲۶۹
- (۲) کاشفی و جایگاه اهل قلم ۲۷۵
- جمع‌بندی ۲۷۷
- د) صحیفه شاهی ۲۷۸
- ه) لبّ لباب معنوی ۲۷۹
- و) فتوت‌نامه سلطانی ۲۸۶
- (۱) معانی فتوت و تغییر و تحولات آن تا پایان سده نهم هجری ۲۸۶
- (۲) ارتباط آیین فتوت و تشیع ۲۹۰
- (۳) منابع فتوت تا پایان سده نهم هجری ۲۹۲
- (۴) بررسی فتوت‌نامه سلطانی ۲۹۴
- ۱ - معرفی کتاب ۲۹۴

۳۰۰	۲- منابع
۳۰۲	۳- اندیشه‌های شیعی کتاب
۳۰۷	۴- اندیشه‌های اقتصادی کتاب
۳۱۴	جمع‌بندی
۳۱۶	۶. تاریخ
۳۱۶	الف) روضة الشهداء
۳۱۶	(۱) معرفی کتاب
۳۱۸	(۲) محتوا و منابع روضة الشهداء
۳۲۱	(۳) منابع
۳۳۱	(۴) تأثیرگذاری روضة الشهداء
۳۳۴	(۵) اندیشه‌های شیعی و صوفیانه در روضة الشهداء
۳۴۱	جمع‌بندی
۳۴۲	ب) رساله حاتمیه
۳۴۲	معرفی کتاب
۳۴۴	جمع‌بندی
۳۴۵	۷. علوم غریبه
۳۴۶	الف) اسرار قاسمی
۳۴۶	(۱) معرفی کتاب
۳۵۳	(۲) انگیزه کاشفی از تألیف اسرار قاسمی
۳۵۹	ب) آینه اسکندری
۳۶۲	ج) لوایح القمر
۳۶۲	معرفی کتاب
۳۶۹	جمع‌بندی

- ۳۷۰..... (د) شرح کتاب السرور فی علم الصنعة.....
۳۷۴..... (ه) المرصد الاسنی فی استخراج الاسماء الحسنی.....
۳۷۹..... ۸. آثار پراکنده کاشفی.....

نتیجه گیری

- ۳۸۳..... ۱. شخصیت کاشفی.....
۳۹۲..... ۲. کارنامه کاشفی.....
۴۰۳..... پیوست‌ها.....

کتابنامه

- ۴۰۵..... (الف) منابع چاپی.....
۴۲۴..... (ب) منابع مخطوط.....
۴۲۶..... (ج) منابع انگلیسی.....

نمایه‌ها

- ۴۲۹..... آیات.....
۴۳۳..... روایات.....
۴۳۵..... موضوعات.....
۴۵۴..... اعلام و مشاهیر.....
۴۶۰..... کتاب‌ها.....
۴۶۸..... مکان‌ها.....
۴۶۹..... مقالات.....
۴۷۱..... تنالگان.....

سخنی با خواننده

تاریخ تشیع به سنت‌ها و آیین‌هایی پیوند خورده که جداکردن آن‌ها از یکدیگر امکان‌پذیر نیست. در این میان، آیین عزاداری امام حسین علیه السلام بیش از دیگر آیین‌ها زندگی شیعه و آرمان تشیع را شکل داده و می‌دهد و در چند سده اخیر با سنتی گره خورده که اساساً سوگواری و عزاداری با آن شناخته می‌شود و آن «روضه‌خوانی» است. روضه‌خوانی از زمانی باب شده که ملاحسین کاشفی کتاب روضه الشهداء خود را تألیف کرده و اهل تبلیغ و منبر برای پیش‌برد اهداف مذهبی آن را در دست گرفته و بر فراز منابر خواندند. درباره این کتاب که چنین جایگاهی در میان همگان یافته، گفتگوهای بسیاری چه در میان حوزویان و چه دانشگاهیان در گرفته و طبعاً دیدگاه‌های مختلفی ابراز شده است. اما به راستی ملاحسین کاشفی چه کسی بوده، با چه انگیزه‌ای کتاب خود را نوشته و اعتبار این کتاب در چه حدی است؟ این پرسش‌ها برای اهل تحقیق، پاسخی شایسته و منصفانه را طلب می‌کند.

پژوهشکده اسلام تمدنی که یکی از اهداف پایه‌ای خود را نشان دادن اسلام و تشیع راستین در عرصه کارکرد اجتماعی قرار داده، شناسایی این کتاب را بایسته دانسته و پای در این مسیر نهاده است. کتاب پیش رو که با عنوان زمانه،

زندگی و کارنامه ملاحسین واعظ کاشفی، به قلم جناب آقای دکتر مصطفی گوهری (عضو هیئت علمی محترم دانشگاه فردوسی مشهد) در این راستا مورد توجه قرار گرفته است تا دسته‌ای از ابهامات معطوف به کاشفی را برطرف سازد. نتیجه سال‌ها تلاش جناب ایشان، اثر شایسته‌ای شد که به‌واقع در میان همه کارهای صورت گرفته از تتبع و تحلیل بیشتری بهره داشته و طبعاً قابل اعتمادتر است، هرچند همانند همه کارهای بشری، عاری از کاستی، نقص و چه بسا خطا نباشد. بی‌گمان نقد و نظر خوانندگان ارجمند، در به‌شد اثر و اصلاح آن مفید خواهد بود.

در اینجا لازم است ضمن تشکر از نویسنده محترم، از مدیر محترم گروه پژوهشی هنر و تمدن اسلامی جناب آقای دکتر سیدحسین سیدی، کارشناس محترم گروه جناب آقای سلطانی، اعضای محترم شورای علمی گروه، همکاران ارجمند اداره محترم پژوهش و مسئولان محترم دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی قدردانی به عمل آید. بی‌گمان نتیجه‌بخشی اثر، بدون حضور آنان میسر نمی‌شد. همچنین باید از اعضای محترم شورای پژوهشی پژوهشکده، حجت‌الاسلام و المسلمین آقای دکتر ابراهیمی، حجت‌الاسلام و المسلمین آقای دکتر رئیس‌یان، حجت‌الاسلام و المسلمین آقای دکتر صدیق اورعی، جناب آقای دکتر فخلعی، جناب آقای دکتر مسعودی و مدیران محترم گروه‌ها که با همراهی جدی و صاحب‌نظرانه خود در تحقق بهینه این اثر نقش آفریدند، سپاس ویژه داشته باشم. بی‌گمان سامان‌یابی علمی و غنای بیشتر کتاب به حضور عالمانه ارزیابان کتاب حجت‌الاسلام و المسلمین آقای دکتر نعمت‌الله صفری فروشانی و جناب آقای دکتر جواد عباسی و نیز ناظر محترم آقای دکتر سیدعلیرضا واسعی پیوند خورده است، از زحمات و تلاش‌های آنان

سخنی با خواننده ۱۵

نیز سپاسگزارم. سلامتی و توفیق روزافزون یکان‌یکانشان را از خدای بزرگ
خواهانم.

سید مصطفی احمدزاده

رئیس پژوهشکده اسلام تمدنی